

Skadeskutt idealisme – respons

AV ROBERT MOOD

Tittelen i seg selv inviterer til kommentarer, særlig fordi forfatterens hensikt er, med hans egne ord:

å komme på innsiden av hvem yngre norske offiserer som tjenestegjør i Kosovo er, og hvordan de reflekterer over sin samlede tjeneste.

Hvis vi skal tolke tittelen som en «konklusjon», har forfatteren konkludert med at moralen til norske yngre offiserer som tjenestegjorde i Kosovo er skadeskutt. Hvis vi tolker tittelen som en «påstand», kan boken være et forsøk på å bekrefte forfatterens forutinntatte holdning i forhold til yngre offiserers moral. Eventuelt kan vi tolke tittelen som «markedsføring» i troen på at hentydningen til at offiserer har dårlig moral, vil selge flere bøker.

Jeg velger foreløpig bort disse alternative tolkningene og legger til grunn at tittelen *Skadeskutt idealisme – norsk offisersmoral i Kosovo* bringer løfte om dyptpløyende analyser og velfunderte konklusjoner som vil bringe noe nytt inn i debatten om Norges internasjonale engasjement.

Mæland har som utgangspunkt for sin analyse dybdeintervjuer med 15 yngre offiserer på troppssjefsnivå. Utvalg og volum kan selvsagt diskuteres, og det er en svakhet at offiserer fra første kontingent ikke er representert.

Jeg synes forfatteren lykkes meget godt med den beskrivende delen, det er lett å kjenne seg igjen i situasjonsbildene og beskrivelsene av oppdragsløsningen. Jeg er imidlertid mindre imponert over analysene. Følelsen av at forfatteren etablerer tillit hos sine intervjuobjekter – for så med ledende spørsmål lokke frem selvransakende og åpne refleksjoner som leder i retning av de konklusjoner forfatteren ønsker seg – blir noen ganger påtrengende.

Jeg er villig til å lytte til dem som straks sier at «nå er du for subjektiv», etter å ha vært sjef i TMBN i første kontingent KFOR. Mulig det, jeg er selvsagt subjektiv, men det må allikevel være lov å peke på at tilliten til fakta svekkes når jeg andre steder leser forfatterens spekulative hentydninger om hemmelig baseng, overveldende flislegging (s. 20), og at soldatene kanskje dro ut og drepte hunder fordi de kjedet seg (s. 287).

Forfatteren burde vite meget godt at bassenget, som selvsagt ikke var hemmelig, hadde en viktig funksjon i forbindelse med brann og var bygget på dugnad, samt at fliser i motsetning til i Norge er mye billigere enn for eksempel tre som materiale. Den såkalte hundedrapssaken har han tydeligvis ikke tatt seg tid til å sette seg inn i – ut over sensasjonsoppslag i mediene. Hvis han hadde satt seg inn i denne saken, ville han ha visst at disse soldatene løste oppdrag på korrekt måte i tråd med gitte bestemmelser.

Det kunne dermed være nærliggende å konkludere med at forfatterens analyse består i å søke bekreftelse på egne forutinntatte meninger om sviktende moral blant yngre offiserer, men det tror jeg ville være en feilslutning. Det er nok heller uttrykk for at forfatteren ikke helt har lyktes med sine gode intensjoner. Etter denne innledningen om kvalitetsbetraktninger og faktatilnærming, la meg gå over til viktigere emner.

La oss ta opp temaet menneskesyn ved å se på et intervjuutsagn Mæland bruker til støtte for sine kritiske konklusjoner (s. 155-156). Når temaet *lojalitet* bringes på banen, sier en av troppssjefene at:

en lillefingernegl på en av mine soldater er verdt mer enn alle livene til alle albanere – for meg.

Mæland legger dette ut som en sjokkerende uttalelse som uttrykker et negativt menneskesyn. For meg blir en slik slutning i beste fall merkelig og tatt ut av sammenhengen – i verste fall spekulativt. Å bruke personlige utsagn på denne måten, tilfører en tilsynelatende autentisitet og gir en tett-på-virkelighetsfølelse. Det kan imidlertid stilles spørsmålstegn ved gyldigheten, så lenge slike utsagn tas ut av den emosjonelle og situasjonsmessige kontekst. Uttrykker offiseren seg om lojalitet til egne – eller syn på andre? Jeg heller til at denne type uttalelser representerer naturlig omsorg og ansvarsfølelse for egne soldater. For enhver militær leder er det innlysende at omsorgen for, og lojaliteten til egne soldater, har sterke likhetstrekk med familielojalitet. Det vil si at mine nærmeste selvsagt betyr mer for meg enn alle andre, og der ligger hovedtyngden av min følelsesmessige lojalitet. Det sier lite om mitt generelle menneskesyn. Mine soldaters liv var følelsesmessig mer verdt for meg enn de britiske soldatenes liv. Er dette et uttrykk for et problematisk menneskesyn eller en naturlig lojalitet?

Til sammen fører dette meg frem til at forfatteren ikke har lyktes i det han beskriver som et forsøk på å «finne en vei mellom det personlige sårbare, den velvillige fortolkningen og den kritiske vurderingen» i analysen av intervjuene og bruk av materialet.

Et sentralt poeng for Mæland, og for meg, er hvorvidt det er det du sier og føler som uttrykker dine grunnleggende holdninger og verdier – og derfor fortel-

ler hvem du er – eller er det det du gjør som viser dette. Mæland synes å mene at det som kommer frem i reflekterende samtaler er det viktigste uttrykk for offiserenes holdninger og moral.

Andre hevder at det er hva vi gjør, våre handlinger, og hvordan vi faktisk løser våre oppdrag, som uttrykker hva vi står for, ikke en verbal beskrivelse av vanskelige følelser som bare uttrykker den naturlige kampen mellom mangfoldet av motstridende krefter inni oss alle.

Jeg opplevde som sjef TMBN i første kontingent i Kosovo, troppsjefer og andre soldater som i fortrolighet kunne reflektere åpent over den rolle de hadde og hva som kunne være følelsesmessig vanskelig når krevende oppdrag skulle løses og vanskelige valg gjøres. Denne evnen til å se seg selv og sin egen rolle i en større sammenheng, og reflektere over egne reaksjoner på opplevelser og inntrykk, var avgjørende for både å agere riktig og evne å se det meningsfylte i sin egen begrensede rolle i et stort puslespill, ikke minst som grunnlag for å gjøre de rette valg i en presset situasjon.

Historikeren John Keegan hevder at måten vi kriger på er uttrykk for vår kultur og verdier. Jeg tror han har rett. Våre handlinger i krig og fredsstøtteoperasjoner uttrykker hvem vi er og hva vi står for, den store testen på hvor dypt våre demokratiske verdier er forankret. Norske soldater og norske styrker imponerer meg dypt i så henseende. Konvensjoner og regler etterleves nesten 100% av våre avdelinger og soldater fordi lederskapet som utøves sammen med god samtrening og meget godt utdannede og reflekterte ungdommer, skaper gode avdelinger. Avdelingsfølelse og identitet gjør det mulig for oss som soldater å representere vår egen personlige integritet, avdelingens integritet og det internasjonale samfunns integritet på en og samme tid. Avdelingsfølelse og identitet med mekanismer gjør det mulig å takle vanskelige situasjoner både fysisk og psykisk. Disse mekanismer vil, tatt ut av sin sammenheng, være vel egnet for spekulative oppslag i media.

Holdningsskapende arbeid og innarbeidede verdier må være en integrert del av samtreningen og lederskapet som utøves, da lykkes vi (s. 245-246). Jeg tror for eksempel Mæland har et meget sentralt poeng når han sier at bevisstgjørende arbeid omkring forholdet mellom følelser og handlinger er relevant og vil virke preventivt (s. 248). Dette er da også allerede en sentral del i overføringen fra erfarne sjefer til nye avdelingssjefer som skal ut.

UNIFIL og UNIFIL-undersøkelsen danner referanse for mange innfallsvinkler i boken, men Bård Mæland synes å forherlige UNIFIL-innsatsen vår, og med personlige erfaringer derfra ha bestemt seg for at KFOR-innsatsen fortjener et mer kritisk søkelys. Utfallet om at det neppe vil bli arrangert veteranurer til

Kosovo er betegnende for hans utgangspunkt, et utgangspunkt som neppe tjener den objektive intellektuelle analyse særlig bra. Det er synd, for kontrasten mellom, og de forskjellige effektene av, å konstant måtte vende det annet kinn til ut fra underlegenhet i UNIFIL – til å ha makt og myndighet til å dominere partene i Kosovo, fortjener reflektert analyse. Hvordan de negative erfaringene fra UNIFIL har påvirket vår måte å løse oppdrag på senere kan være verdt en studie i seg selv.

Denne etikk-konferansen har som tema «Mellom internasjonalt hjelpearbeid og terrorbekjempelse. utfordringer for Forsvaret og offiserrollen».

Min største betenkning i denne sammenheng er at det internasjonale samfunn er alt for rask til å gripe til militær makt som virkemiddel uten at det settes inn i en helhetlig sammenheng. Det synes som om vi har glemt at militær makt skaper flere problemer enn den løser og derfor kun må brukes når alle alternativer er verre. Vi har sett dette gang på gang de siste 50 år og i tidligere krigshistorie. I for eksempel Kosovo har det internasjonale samfunn brukt flere titalls milliarder kroner hvert år siden 1999 på militær innsats. Innsats som isolert sett er meget imponerende og meget godt utført fra soldatenes og offiserenes side. Problemet er bare at det internasjonale samfunn mangler både evne og vilje til å håndtere overgangen fra kamphandlinger til stabilisering og påfølgende nasjonsbygging på en helhetlig måte. Det tok for eksempel 1-2 år fra krigshandlingene var over til det judicielle, det økonomiske og det administrative ble tatt skikkelig tak i, et vakuum som stimulerte kriminalitet og alternative maktstrukturer og det er de som nå kanskje reelt hersker i Kosovo. Kanskje hadde internasjonalt hjelpearbeid og terrorbekjempelse vært tjent med at noen av de titalls milliardene vi brukte på militære virkemidler var brukt til å styrke de andre virkemidlene. Men la meg ile til – for de som nå fristes til å trekke lettvinne konklusjoner – uten en grunnleggende sikkerhet i bunn, vil det ikke være mulig med et effektivt hjelpearbeid i det hele tatt.

Det som er sikkert, er at hvis det internasjonale samfunn ikke evner å finne frem til et helhetskonsept for intervensjon, som gis ressurser for operasjonalisering med militær makt som bare ett av mange virkemidler, vil vi fortsette å produsere flere terrorister enn vi setter ut av spill. Sårbare samfunn vil fortsatt bli et lett bytte for destruktive krefter når den forventede helhetlige og målrettede overgangen til nasjonsbygging ikke materialiserer seg.

Nasjonen Norges forhold til sine soldater på oppdrag er et annet krevende tema. Bør norske soldater forvente full støtte fra nasjonen eller er det naturlig med kritisk politisk debatt etter at det norske Storting har vedtatt en innsats og avdelingene er satt inn? I parentes bemerket er det selvsagt slik at for soldaten på

bakken vil situasjonen oftest oppleves som krig, og hun må være trent for det, enten mandatet er krig, fredsoppretting, stabilisering, nasjonsbygging eller humanitær hjelp. I hvor stor grad skal militære avdelinger drive nødhjelp? Er det hensiktsmessig at de gjør det når hjelpeorganisasjonene ikke strekker til, som et virkemiddel for egen styrkebeskyttelse, eller prinsipielt ikke i det hele tatt?

Som jeg startet med innledningsvis, valgte jeg å legge til grunn at Mælands valg av tittel brakte løfte om dyptpløyende analyser og velfunderte konklusjoner, som ville bringe noe nytt inn i debatten om Norges internasjonale engasjement. Dessverre finner jeg ikke mange svar på de større utfordringer i hans arbeide, men jeg finner mange interessante spørsmål som er vel verdt å tenke gjennom. Små i forhold til de store utfordringer Forsvaret og offisersrollen står ovenfor mellom internasjonalt hjelpearbeid og terrorbekjempelse. Denne konferansen kan være et viktig bidrag til å løfte de store grunnleggende problemstillinger frem i debatten.

English Summary

“Wounded Idealism – response”

The author is responding to the book *Skadeskutt idealisme* by Bård Mæland. He finds that Mæland describes the situation in Kosovo very well and the way the platoon leaders solved their tasks, but he is not impressed with Mælands analysis. A central question is whether your basic attitudes emerge through your feelings and statements or whether attitudes are reflected in your actions. The author believes that the young officer's remarks about the worth of their own soldiers compared to local people represent caring for their men and taking responsibility, just like family loyalty, rather than these remarks being signs of negative basic attitudes.

Robert Mood. Brigader og sjef for Hærens transformasjons- og doktrinekommando (TRADOK). Sjef Telemark bataljon (TMBN) 1998-00. Sjef TMBN KFOR-1 1999-2000. Sjef Planavdelingen FO/O 2000-2001. Prosesseier operasjoner FO/FST 2001-2002, Sjef Joint Implementation Commission/KFOR 2002, Kampinspektør & Sjef KAMPUKS 2002-2003.